

a javaslat szerinti «átformálását», mivel nem látok elég biztosítékot arra, hogy a különben is meglehetősen ellenőrzés nélküli életet élő egyetemi hallgatók a katonai szolgálatban okvetlenül nélkülözhetetlen fegyelmélettséget főiskolai tanulmányaik alatt elsajátíthassák.

A jelentés aláírói a III. fejezetben elismerik ugyan, hogy a katonai akadémiáknak a különleges katonatiszti kiképzés érdekében megvan a létjogosultságuk, mindazonáltal azt kívánják, hogy a katonai akadémiák hallgatói főiskolai tanulmányaiknak első két évét a tudományegyetemen töltsék. Egyik legérdekesebb érvüket szó szerint megismertetem: «A szabad és teljesen odaadó tanulmányozás szelleme feltétlenül kívánja ezért is azt, hogy a katonai főiskolát látogató egy bizonyos ideig az egyetemen is tartózkodjék. Ez a szellem szabadítja fel őt a katonai s nevezetesen tisztii körökben annyira uralkodó beteges ambíciótól, amely mindig csak azt nézi, hogy különösen feljebbvalója mit mond róla s menti meg attól, hogy a sértett ambíció, a mellőzés vagy feljebbvalójától ejtett rosszaló, megszegyenítő szó oly lelki rázkódtatásoknak tegye ki, amelyek épen a tiszteket aránytalan számban viszik az örültek házába vagy önkéntes halálba.» Maga ez a gondolatmenet is, a támogatására felhozott statisztikai adatok is túlságosan sötét aláfestéssel mutatkoznak és csak azért nem igyekszem azokat megcáfolni, mert e rövid ismertetés keretein belül nem lehetséges.

A IV. és utolsó fejezetnek címe: Testnevelő tanárképzés. A jelentéstevők 18 oldalon foglal koznak ezzel az érdekes, de Magyarországon még eddig meg nem oldott kérdéssel. Fejtegetéseiket és következtetéseiket helyeseknek itélem. A testnevelő főiskola hallgatói nemcsak elméleti, hanem gyakorlati vizsgát is tennének és mellék-tantárgyakból is kapnának tanári oklevelet. Középiskolai tanárok, katonatisztek stb., akiknek a testnevelés, illetve a középiskolai oktatás terén már képezésük és gyakorlatuk van, kétszer három hónapos tanfolyam elvégzése után szintén megkapnák a testnevelő tanári oklevelet.

Mindent összefoglalva Schneller kis művét nagyon helyesnek, talpraesettnek tartom és a legmelegebben ajánlom mindazok figyelmébe, akik hazánk jövő nemzedékének testi épségével és a reá váró nagy feladatok megoldhatására való rátermettségével törődnek.

Gabányi János.

A sárospataki főiskola története. Latinul írta Szombathi János, magyarra fordította Gulyás József; a fordítást átvizsgálta, javította és jegyzetekkel bővítette Szinyei Gerzson. Kiadja a Sárospataki Irodalmi Kör. Sárospatak, a ref. főisk. nyomdája, 1919. (N. 8-r., 298 l.) 12 K.

Már e terjedelmes cím elárulja, hogy itt egy régi munka lefordításával és közrebocsátásával van dolgunk. Valóban, e munkát szerzője, a sárospataki főiskola tudós professzora és könyvtárnoka 1788—1789-ben, tehát ezelőtt 130 esztendővel kezdette írni — sajnos, a tudománynak és az iskolai tanításnak akkor uralkodó nyelven: latinul — s 1823-ban bekövetkezett haláláig folyton pótolgatta. Kéziratban hátrahagyott művét 1860-ban, a főiskola fennállásának háromszázados ünnepére Erdélyi János (a bölcsészet tanára s könyvtárnok) adta ki, úgy, amint volt, latin nyelven. Azonban már akkor is kevesen

voltak, azóta pedig még jobban megfogytak a latinul értők, úgyhogy ez az iskolatörténet mélyen eltemetett kincs maradt, s csak egy-két vállalkozóbb bűvár tudta megközelíteni. Pedig ez a beható levéltári kutatások alapján, valamennyi idevágó frott és nyomtatott forrásnak gondos felhasználásával, komoly történetírói és kritikai érzéssel megírt mű nemcsak a maga korában volt kiváló alkotás, hanem a hozzáértők ítélete szerint — ha talán egy-két adatában pótlásra vagy igazításra szorult is — ma is a legalaposabb, leghitelesebb s legérzelmesebben megírt története e csaknem négyszázados kollégiumnak. Mindeme körülmények megokoltá és kívánatossá tették lefordítását, s Gulyás J. kartársunk elismerést érdemel, amiért vállalkozott e nehéz, kevéssé hálás, de a közösség szempontjából annál fontosabb feladatra. Munkájának nagyobb része eredetileg — 1917-től kezdve — a *Sárospataki Hírlapban* látott világot Szinyei G. nyug. tanárnak, a főiskola multja kitűnő ismerőjének átvizsgálásával s a Szombathi adatait itt-ott, az azóta felszínre került adatokkal helyreigazító és pótló jegyzeteivel. Majd, mikor 1919 tavaszán a pataki proletár-direktórium a sárospataki hírlapokat megszüntette, a Sárospataki Irodalmi Kör gondoskodott a hátralevő rész kinyomatásáról és az egész kötet kiadásáról. Illesse érette elismerés!

A kötet 1531-től, az iskola alapításától a szerző haláláig (1823), tehát 8 év híján háromszáz éven át kíséri végig a sárospataki kollégium történetét, tüzetesen megvilágítva és kritikailag megállapítva az iskola alapításának körülményeit, alapítóinak (a két Perényinek), majd az iskola későbbi patrónusainak: a Dobóknak, Lórántfiaknak, Rákócziaknak az iskola fejlesztés érdekében kifejtett fáradozásait, ismertetve az iskolának Báthori Zsófia által való elűzetését, Erdélyben, majd később Göncön és Kassán való vándorlásait s a XVIII. században a sok üldözés és zaklatás után lassú helyreállását és megerősödését, valamint az egyes korszakokban a belső tanügyi viszonyokat, a tanítás szellemét és módszerét, a használt tankönyveket, a nevezetesebb tanárok működését, így Comenius reformjait, a Tolnai D. János és ifj. Csécsi János okozta belső zavarokat, a törvények és tanrendszer változásait, az ifjúság belső életét stb.

Hogy mily alapos munkát végzett Szombathi, mily lelkiismeretes utánajárással írta meg művét, kitűnik abból, hogy az iskola multját több mint 50 éves bűvárlatai alapján tüzetesen ismerő Szinyei G. csak lényegtelen, másod-harmadrendű, többnyire családörténeti kérdésekben volt arra utalva, hogy Szombathi állításait, amelyekben ő jegyzeteiben, forrásidézteiben mindenütt híven urát adja, az újabb történeti kutatások által földerített adatokkal helyreigazítsa. Pótlásai is többnyire ilyen mellékes dolgokra, pl. a XVII—XVIII. században használt tankönyvek szerzőiről nyújtott érdekes felvilágosításokra vonatkoznak.

Bár Szombathi olykor-olykor a belső történetre is kitér, műve jobbára mégis inkább az iskolának külső története. A belső történetet egy másik, époly alapos és époly értékes művében pótolja, amely fele részében még szintén kiadatlan, t. i. a *Biographia professorum*-ban, a sárospataki tanárok életrajzgyűjteményében, amelynek a XVII. század közepéig terjedő fele dr. Soltész János fordításában a *Sárospataki Füzeteknek* 1864—66. évi folyamában látott napvilágot.

A fordító e főiskolának, sőt a magyar oktatás- és művelődés-történetnek minden barátját hálára kötelezte világos, magyaros fordításával.

(Sárospatak.)

Rácz Lajos.

Dr. Orel Géza: A tanoncoktatás kérdésének megoldása. Budapest, 1919. Lampel R. (8-r., 24 l.) 2 K.

A kezek megfeszített legjobb munkájára van most elsősorban szükség ebben a feldúlt országban, hogy gazdasági súlyedtségünk rettentő mélységből minél előbb fölemelkedhessünk. Ennek a gondolatnak akar komoly figyelemre és támogatásra érdemes szolgálatot tenni Orel Géza dr. az inasoktatás kérdésének megoldására vonatkozó javaslataival.

Megalapozásként ajánlja az ipari mesterségek megkedveltetését. Ebben a tekintetben legjobb eredmény várható — mint már *Szociális reformok iskoláinkban* c. kis művében is fejegette — a mindennapi oktatással kapcsolatos műhelyi neveléstől. A különböző ipari szerszámok megismerése és közben forgatása ezen a fokon jó alkalmul szolgálhatna sok gyakorlati képesség felébresztésére és jelentkezésére; ennek a körülménynek aztán szerencsés hatása lehetne a pályaválasztásra, hiszen — hogy itt is nyomatékot adjunk az író életrel való megállapításának — a társadalmi kérdések között a legfontosabb az, hogy kiki az ő lelkiületének, erejének, téhetségének, egészségének, megszokott életmódjának megtartásával vagy jobba tételével az egyéniségének legjobban megfelelő helyre kerüljön. Régi kívánság, régi törekvés ez. De talán még nem volt a magyar nemzet életében olyan korszak, amely parancsolóbban követelte volna, hogy legyen végre ez a törekvés igazán megvalósítandó cél, amely felé rendszeres, tervszerű intézkedésekkel komolyan haladjunk. Első lépésünk legyen Orel útmutatása alapján a mindennapi iskolának gyakorlatibbá tétele. Fokozatosan fejlesszük ki megfelelő helyzetű elemi népiskoláinkat műhelyes oktató-nevelő intézetekké. Dícséretreméltó munkára találunk alkalmat az ilyen iskolákban azok a tanulók is, akik a tisztán értelmi foglalkozásra nagyon csekély kedvet és képességet éreznek, de annál fáradságtalanabbak és ügyesebbek az olyan munkában, amelyben kezük játssza a főszerepet. Kétségtelen az is, hogy ennek az iskolának ipari pályára lépő növendékei több hozzáértéssel és biztosabb lépésekkel haladnak majd a választott életpályán, s ily módon nagyobb fejlettségi fokot érnek el, emelve ezáltal nemzeti iparunk becsét is.

Arra a kérdésre is találunk feleletet a szerző javaslataiban, hogy hol és miként tanulhatja meg az inas a szakmunkáját teljesen.

A műhelyekben és gyári üzemekben nem olyan tudatos és így nem is lehet olyan tökéletes az inasoknak mesterekké való kiképzése, mint a közműhelyes iskolákban. Ezekben folyik legrendszerebben a munka. Ilyen iskola nálunk, sajnos, nagyon kevés van. A meglévő néhány fa-, fém- és szövőipari iskolánk mellett az órás és mechanikai szakiskola vehető még számításba. Pedig minden iparágban s ennek következtében egész gazdasági életünknek nagy hasznára lehetnének az efajta iskolák: